

ALEKSANDRA MONKOS

**POLSKIE NGO
WE WSPÓŁPRACY ROZWOJOWEJ
Z MEDIAMI NA UKRAINIE**

**Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Poznań 2022**

Praca powstała w wyniku realizacji projektu badawczego o nr UMO-2017/25/N/HS5/01404 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki (NCN)

Recenzenci:

Prof. dr hab. Grzegorz Janusz

Prof. UŚ dr hab. Mariusz Kolczyński

Korekta:

Ryszard Pempera

Projekt okładki:

Izabela Zientek

© Copyright by Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 5, 61-614 Poznań, tel. 61 829 65 17

Wydawca: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 5, 61-614 Poznań, tel. 61 829 65 17

ISBN 978-83-66740-40-2

Skład komputerowy – „MRS”

60-408 Poznań, ul. P. Zołotowa 23, tel. 605087690

Druk i oprawa – PERFEKT – Gaul i wspólnicy sp.j., ul. Skórzewska 63, 60-185 Skórzewo

Rodzicom i Mężowi

Spis treści

Podziękowania	13
Wstęp	15

CZĘŚĆ TEORETYCZNA

Rozdział 1. Demokracja, społeczeństwo obywatelskie i media	29
1.1. Demokracja – ujęcie teoretyczne	29
1.1.1. Teorie normatywne i teorie empiryczne	30
1.1.2. Definicje demokracji	31
1.1.3. Proceduralne i partycypacyjne rozumienie demokracji	34
1.2. Demokratyzacja jako proces	43
1.2.1. Etapy demokratyzacji i jakość demokracji	48
1.2.2. Wskaźniki demokracji	50
1.2.3. Wewnętrzne i zewnętrzne czynniki wpływające na demokratyzację ..	55
1.3. Społeczeństwo obywatelskie	58
1.3.1. Społeczeństwo obywatelskie – rozważania definicyjne	59
1.3.2. Organizacje pozarządowe (NGO)	63
1.3.3. Rola społeczeństwa obywatelskiego i NGO w demokratyzacji	65
1.4. Demokracja, media i komunikowanie masowe	72
1.4.1. Media masowe – ustalenia terminologiczne	75
1.4.2. Społeczne funkcje mediów	77
1.4.3. Media a demokratyzacja	79
Rozdział 2. Polska i Ukraina na drodze ku demokracji	85
2.1. Demokratyzacja Polski i Ukrainy	85
2.1.1. Tło historyczne transformacji systemowej w Polsce i na Ukrainie ...	86
2.1.2. Transformacja systemowa w Polsce i na Ukrainie – przemiany polityczne	89
2.2. Jakość demokracji w Polsce i na Ukrainie wspólnie	93
2.3. Przemiany społeczeństwa obywatelskiego w Polsce i na Ukrainie	102
2.3.1. Tło historyczne – kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego przed 1989 rokiem	104
2.3.2. Społeczeństwo obywatelskie w okresie transformacji systemowej ...	108
2.3.3. Społeczeństwo obywatelskie w Polsce i na Ukrainie w latach 2004–2014	114
2.3.4. Społeczeństwo obywatelskie w Polsce i na Ukrainie po 2014 roku ...	122
2.4. Rozwój mediów w Polsce i na Ukrainie	130
2.4.1. Media w Polsce i na Ukrainie w okresie transformacji systemowej ...	132
2.4.2. Media w Polsce i na Ukrainie po 2004 roku	139
Rozdział 3. Współpraca rozwojowa na rzecz demokracji i mediów	155
3.1. Ustalenia definicyjne	155

3.2. Uczestnicy globalnego systemu pomocowego: aktorzy i ich motywacje	160
3.2.1. Donatorzy oficjalnej pomocy rozwojowej (ODA)	161
3.2.2. Powody przekazywania ODA oraz dobór partnerów	165
3.2.3. Odbiorcy ODA	171
3.3. Pomoc demokratyzacyjna jako obszar ODA	174
3.3.1. Klasyfikacje pomocy demokratyzacyjnej	176
3.3.2. Polityczne i rozwojowe podejście do wspierania demokracji	178
3.3.3. Kanaly przekazywania pomocy demokratyzacyjnej i najważniejsi donatorzy	181
3.3.4. Rola NGO w przekazywaniu ODA i we wsparciu prywatnym	184
3.3.5. Formy i metody pomocy demokratyzacyjnej	186
3.4. Wspieranie mediów jako element pomocy demokratyzacyjnej	191
3.4.1. Geneza pomocy kierowanej do mediów	195
3.4.2. Donatorzy i odbiorcy wsparcia dla mediów	198
3.4.3. Kategorie działań w obrębie wspierania mediów	205
3.5. Skuteczność działań pomocowych	209
3.5.1. Skuteczność ODA	210
3.5.2. Skuteczność pomocy demokratyzacyjnej	213
3.5.3. Skuteczność wspierania mediów	215

CZĘŚĆ EMPIRYCZNA

Rozdział 4. Polska jako donator pomocy rozwojowej	223
4.1. Wprowadzenie	223
4.2. Kształtowanie się polskiego systemu współpracy rozwojowej	225
4.3. Prawne i instytucjonalne podstawy współpracy rozwojowej	226
4.3.1. Departament Współpracy Rozwojowej i Rada Programowa Współpracy Rozwojowej	229
4.3.2. Fundacja Solidarności Międzynarodowej i organizacje pozarządowe	231
4.3.3. Dokumenty strategiczne i operacyjne	233
4.4. Rola NGO w programowaniu polskiej współpracy rozwojowej	236
4.4.1. Konsultacje społeczne: <i>Wieloletnie programy współpracy rozwojowej</i>	236
4.4.2. Konsultacje społeczne: coroczne <i>Plany współpracy rozwojowej</i>	241
4.5. Strategiczne uwarunkowania pozycji Ukrainy jako odbiorcy polskiej ODA	245
4.5.1. Pomoc demokratyzacyjna jako priorytet współpracy rozwojowej	248
4.5.2. Priorytety tematyczne współpracy rozwojowej na Ukrainie	250
4.5.3. Wspieranie mediów jako element polskiej współpracy rozwojowej	252
Rozdział 5. Ukraina jako odbiorca pomocy demokratyzacyjnej	259
5.1. Wprowadzenie	259
5.2. Pomoc demokratyzacyjna według OECD	260
5.3. Ukraina jako odbiorca ODA i pomocy demokratyzacyjnej	264
5.3.1. Ukraińskie zapotrzebowanie na wsparcie demokracji	265
5.3.2. Pomoc demokratyzacyjna Polski na tle innych donatorów	269
5.3.3. Finansowanie polskiego wsparcia dla demokracji na Ukrainie	273
5.4. Wspieranie mediów na Ukrainie	275

5.4.1. Ukraina – trzeci największy odbiorca wsparcia medialnego na świecie	276
5.4.2. Polska jako donator wsparcia medialnego dla Ukrainy	278
5.4.3. Ukraina na tle innych beneficjentów polskiej pomocy medialnej	285
5.4.4. NGO a inni realizatorzy polskiego wsparcia medialnego	287
5.4.5. Ocena nakładów na wsparcie medialne – wyzwania	290
Rozdział 6. Rola polskiego wsparcia medialnego na Ukrainie	293
6.1. Wprowadzenie	293
6.2. Aktorzy i znaczenie współpracy strony polskiej ze stroną ukraińską	294
6.2.1. Formy współpracy strony polskiej ze stroną ukraińską	295
6.2.2. Rola Fundacji Solidarności Międzynarodowej	301
6.2.3. Rola polskich organizacji pozarządowych	306
6.2.4. Rola ukraińskich partnerów	316
6.3. Cele i typy wsparcia medialnego realizowanego przez NGO	324
6.3.1. <i>Media coverage</i>	326
6.3.2. Pomoc materialna i wsparcie instytucjonalne	330
6.3.3. Wspieranie potencjału dziennikarzy i innych pracowników mediów	331
6.3.4. Pozostałe typy wsparcia medialnego	333
6.4. Narzędzia projektowe na wybranych przykładach	338
6.4.1. Strategia informowania o integracji europejskiej na Ukrainie	339
6.4.2. Szkolenia	342
6.4.3. „Master classy” i konkursy dziennikarskie	344
6.4.4. Briefingi prasowe, specjalistyczne spotkania i konferencje	345
6.4.5. Wizyty studyjne	347
6.4.6. Publikacje (produkcja treści)	348
6.4.7. Inne narzędzia projektowe	350
6.5. Ocena projektów wdrożonych przez NGO	352
6.5.1. Sposoby ewaluowania wsparcia medialnego	353
6.5.2. Szanse	356
6.5.3. Wyzwania	361
Zakończenie	365
Bibliografia	377
Akty prawne	377
Dokumenty programowe i strategiczne	377
Inne dokumenty	380
Monografie naukowe	381
Rozdziały w pracach zbiorowych	390
Artykuły naukowe	400
Inne opracowania naukowe i raporty	418
Najważniejsze strony internetowe	424
Spis tabel, wykresów, rysunków i zdjęć	425
Aneks 1. Wykaz pytań podczas wywiadów eksperckich	427
Aneks 2. Wykaz wywiadów eksperckich	431

WYKAZ SKRÓTÓW

- AFL – CIO – Amerykańska Federacja Pracy i Kongres Organizacji Przemysłowych (*American Federation of Labor-Congress of Industrial Organizations*)
- AUP – Akademia Ukraińskiej Prasy (*Академія української преси*)
- BTI – Indeks Transformacji Bertelsmanna (*Bertelsmann Transformation Index*)
- CIMA – Center for International Media Assistance
- CRS – Creditor Reporting System (biblioteka OECD)
- CSO – organizacja społeczeństwa obywatelskiego (*civil society organization*)
- DAC – Komitet Pomocy Rozwojowej (*Development Assistance Committee*)
- DG DEVCO – Dyrekcja Generalna ds. Partnerstw Międzynarodowych Komisji Europejskiej (*European Commission Directorate-General for International Cooperation and Development*)
- DRL – Doniecka Republika Ludowa (*Донецька Народна Республіка*)
- EEDC – Stowarzyszenie Wschodnioeuropejskie Centrum Demokratyczne
- EIU – Wskaźnik Demokracji Działu Badawczego „The Economist” (*Democracy Index Economist Intelligence Unit*)
- EŚW – Europa Środkowo-Wschodnia
- FAO – Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (*Food and Agriculture Organization of the United Nations*)
- FED – Fundacja Edukacja dla Demokracji
- FH – Freedom House
- FRDL – Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej
- FSM – Fundacja Solidarności Międzynarodowej
- GFMD – Globalne Forum Rozwoju Mediów (*Global Forum for Media Development*)
- GIJN – Globalna Sieć Dziennikarstwa Śledczego (*Global Investigative Journalism Network*)
- HFPC – Helsińska Fundacja Praw Człowieka
- IATI – Międzynarodowa Inicjatywa na rzecz Przejrzystości Pomocy (*International Aid Transparency Initiative*)
- IMI – Instytut Masowej Informacji (*Інститут масової інформації*)
- IMS – Międzynarodowe Wsparcie dla Mediów (*International Media Support*)
- IREX – Międzynarodowa Rada ds. Badań i Wymian (*International Research & Exchanges Board*)

- IRRP – Instytut Rozwoju Regionalnej Prasy (*Институт розвитку регіональної преси*)
- KRRiT – Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji
 - ŁRL – Ługańska Republika Ludowa (*Луганська Народна Республіка*)
- MFW – Międzynarodowy Fundusz Walutowy (*International Monetary Fund*)
- MSZ RP – Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej
- NIW – CRSO – Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
- NATO – Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (*North Atlantic Treaty Organization*)
- NED – Narodowy Fundusz Wspierania Demokracji (*National Endowment for Democracy*)
- NGO – organizacja pozarządowa (*non-governmental organization*)
- NIK Center – Centrum Dziennikarstwa Śledczego (*НИК Центр журналістських розслідувань*)
- NSJU – Narodowa Unia Dziennikarzy Ukrainy (*Національна спілка журналістів України*)
- NSZZ – Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”
- OBWE – Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (*Organization for Security and Cooperation in Europe*)
 - ODA – oficjalna pomoc rozwojowa (*Official Development Assistance*)
- OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organisation for Economic Cooperation and Development*)
- OFOP – Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych
- ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych
- PAWF – Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności
- PHARE – Program Pomocy Polsce i Węgrom w Przebudowie Gospodarki (*Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies*)
- PKPWD – *Polsko-Kanadyjski Program Wsparcia Demokracji*
- RELEX – Grupa Robocza Radców ds. Stosunków Zewnętrznych (*Working Party of Foreign Relations Counsellors*)
- SAPARD – Specjalny Przedakcesyjny Program na rzecz Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (*Special Pre-Accession Programme for Agriculture and Rural Development*)
 - SBU – Służba Bezpieczeństwa Ukrainy (*Служба безпеки України*)
- SDG – Cele Zrównoważonego Rozwoju (*Sustainable Development Goals*)
- SDP – Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich
- SPczS – Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej
- TDW – Towarzystwo Demokratyczne Wschód
- UCMC – Ukraińskie Kryzysowe Centrum Medialne (*Український кризовий медіа-центр, Ukraine Crisis Media Center*)
- UE – Unia Europejska

- UNDP – Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (*United Nations Development Programme*)
- UNESCO – Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)
- UNHCR – Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (*United Nations High Commissioner for Refugees*)
- UNICEF – Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (*United Nations International Children's Emergency Fund*)
- UNIFEM – Fundusz Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Kobiet (*United Nations Development Fund for Women*)
- UNRRA – Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Pomocy i Odbudowy (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration*)
- USAID – Agencja Rozwoju Międzynarodowego Stanów Zjednoczonych (*United States Agency for International Development*)
- USSR – Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka
- V-Dem – Varieties of Democracy
- WHO – Światowa Organizacja Zdrowia (*World Health Organization*)
- WPBiO – Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony (*Common Security and Defence Policy*)
- WPWR – *Wieloletni program współpracy rozwojowej*
- ZSRR – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

